

INFORMÁCIÓS POLITIKA

Szabad információ: hóbort, tény vagy fantázia?

„Az információ hatalom. Erő annak a kezében, aki birtokolja. *Lord Acton* szavai, miszerint a hatalom korrumpál, nemcsak a hatalom egyéb formáira, hanem az információra is vonatkoztathatók. Éppen ezért rendkívül fontosak azok a kérdések, hogy ki juthat információhoz, ki jogosult arra, hogy meggátolja az információk szolgáltatását, s fontos a személyiség joga mint adatszolgáltató.”

A fenti megállapításokat a *Coombs jelentés* (1976) tartalmazza, amelyet az ausztrál kormányzat *Királyi Bizottsága (Royal Commission)* állított össze. Az „információ” meghatározást igen tágan értelmezve, a becslések szerint a fejlett ipari országokban (pl. az USA-ban) a bérből és fizetésből élők 50%-a információs területen dolgozik. Ennek ellenére viszonylag kevesek érdekszférájába esik az információ és annak hozzáférhetősége. Mindenekelőtt a könyvtárosok és levéltárosok sorolhatók ide, akiknek az információk szolgáltatása a feladatuk. Számos más, információknak szentelt foglalkozás is van, itt azonban gyakran az a feladata az adott információs szakembernek, hogy az egyén igényeihez vagy szükségleteihez igazodó információk helyett olyan információkat közvetítsen a kommunikációs csatornákon keresztül, amelyek a megbízót vagy annak valamilyen termékét tüntetik fel kedvező megvilágításban.

A nyomtatott és elektronikus eszközök szintén nagy számban alkalmaznak szakembereket, akik az információt újsághírek, riportok, kommentárok stb. formájában közvetítik. A modern kommunikációs eszközöknek nagy változatosságuk ellenére is egy igen nagy hiányosságuk van. Míg a könyvtári felhasználó bármikor és bármilyen

témában kereshet információt, az újságolvasó, a rádióhallgató vagy a tv-néző az adott közvetítőeszköz útján, az adott időben létrehozott információt kapja, kivéve ha a „végtermék” alkalmas arra, hogy logikus rendben, indexelve tárolják, s így minden tétele azonosítható és visszakereshető, vagyis alkalmas a könyvtári feldolgozásra.

Ha az információ valóban hatalom, ahogyan ezt számosan – köztük a Coombs jelentés is – állítják, joga van-e hozzá minden polgárnak? A válasz jelentős mértékben függ az egyénnek a társadalomról alkotott képétől. Ha eszerint a társadalom elsődleges célja az, hogy az egyénnek lehetőséget adjon képességei legnagyobb mértékű kibontakoztatására, hogy a közösség vezetésében egyenlő funkciója legyen, akkor az információk szabad áramlása és hozzáférhetősége igen nagy jelentőséggel bír. A kérdés azonban megközelíthető úgy is, hogy vannak helyes és helytelen nézetek, s ez utóbbiak terjesztését a közösség érdekében gátolni kell. Ebben az esetben az információhoz való jog kérdése egészen más megvilágítást kap.

Az *LAA (Library Association of Australia – Ausztrál Könyvtáros Egyesület)* információpolitikai nyilatkozata az alábbiakat állapítja meg:

„Minden ausztrál polgárnak egyenlő joga van az információhoz, függetlenül attól, hogy milyen módon vagy milyen célra használja fel, tekintet nélkül gazdasági, társadalmi helyzetére, iskolázottságára, lakóhelyére, bőre színére vagy vallására.”

Ez nem több, mint elméleti megállapítás. Valójában Ausztráliában nincs egyetlen olyan jogi okmány sem, amely támogatja az információhoz való általános jogot.

Az ausztrál alkotmány az egyén jogairól egyáltalán nem beszél, de még az USA alkotmánya, amely egyébként számos megállapítást tartalmaz az egyén jogairól, sem ismeri ezt a jogot.

Nem is meglepő, hogy az ENSZ emberi jogokkal kapcsolatos nyilatkozatai (a Polgári és Politikai Jogok Alapokmánya, valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok alapokmánya) sem említik az információhoz való jogot. E koncepciók támogatása csak olyan országokban képzelhető el, amelyek az egyén szabadságát, egyenlő lehetőségeit és azonos demokratikus jogait hirdetik. Az információhoz való jog követelése az ún. nyugati demokráciákban jelentkezett először, ahol a szabad információáramlás gondolata a parlamentben és a sajtóban egyaránt felvetődött. E viták egyfelől az országos információs politika kérdése, másfelől a szabad információ törvénybe iktatása körül bontakoztak ki. Ez utóbbi csak a kormány birtokában lévő dokumentumok hozzáférhetőségét érintené, s nem terjed ki olyan ambiciózus programokra, mint a már idézett LAA nyilatkozat is, hogy ti. minden polgár szabadon hozzájuthat valamennyi általa kívánt információhoz.

Az országos információs politika kialakítását a hatvanas évek végén a vezető társadalmi körök kezdeményezték. Nemcsak a növekvő műszaki–tudományos információtömeg rendezése volt a kérdés, de a kormányoknak gazdasági pozíciójuk megtartására tekintettel is érdekük volt, hogy a legújabb információk hozzáférhetőek legyenek kutatási–fejlesztési célokra. Ugyancsak a hatvanas évek végére tehető a számítógépek igénybevétele információk tárolására, feldolgozására és visszakeresésére. Ugyanakkor kevés kormány fordított figyelmet a hatékony országos könyvtári hálózat fontosságára.

Az OECD (*Organization for Economic Cooperation and Development – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet*) egyike volt az első kormányközi szervezeteknek, amely a kezdeményező lépést megtette az 1971-ben megjelent *Információ a változó társadalom számára* c. jelentésével. A következő években megjelent még néhány, az egyes országok információs politikáját elemző jelentés, de igazi lökést ezek sem adtak a kérdésnek. Két évvel korábban a *Kanadai Tudományos Tanács (Science Council of Canada)* részletes beszámolót tett közzé *Műszaki–tudományos információ Kanadában* címmel. Az USA-ban 1972-ben alakult meg a *Könyvtári és Információs Szolgáltatások Nemzeti Bizottsága (National Commission of Libraries and Information Services)*.

Ezek a fejlemények nem maradtak hatás nélkül Ausztráliára sem. 1971-ben az *Országos Könyvtári Tanács (Council of National Library)* létrehozta a *Műszaki Tudományos Információs Szolgáltatások Információs Bizottságát (Scientific and Technological Information Services Enquiry Committee)*, amelynek jelenté-

se tükrözi azt a nemzetközi szinten is tapasztalható szemléleti változást, amely szerint a tudományos–műszaki információ, valamint a társadalom- és humán tudományi információ nem választható szét. Az országos műszaki–tudományos információs politika megfogalmazásakor számos társadalmi, gazdasági és politikai körülményt kell figyelembe venni. Az országos információs politikával kapcsolatos eszmecserék nemcsak az adatbázisokra és a kommunikációs eszközökre terjedtek ki. Helyet kaptak bennünk az információtömeg osztályozási és feldolgozási eszközei, az információ „előre csomagolásának” kérdései is, továbbá annak fontossága, hogy a tudósokon és szakembereken kívül az üzleti élet figyelmét is fel kell hívni az információra.

Az országos információs rendszer ügyében Ausztráliában az első lépések könyvtári területen történtek: ezek egy nemzeti könyvtárra épülő információs rendszer fokozatos kiépítésére irányultak, önkéntes együttműködés alapján. Érdemes megemlíteni, hogy eddig csupán az *AACOBS (Australian Advisory Council on Bibliographic Services – Bibliográfiai Szolgáltatások Tanácsadó Testülete)* vázolta fel – a kormánynak ajánlva – az országos információs politika koncepcióját.

Az OECD-jelentés az országos információs politika fejlesztését nem abból az elméleti megfontolásból tartja fontosnak, hogy az információ árucikk, amelyet egy igazi demokráciában minden polgár számára elérhetővé kell tenni, sokkal inkább azon a pragmatikus megfontoláson alapszik, hogy a tudományos–műszaki információ növekvő tömegét hatékonyan kell szervezni. Ennek ellentétéként a „szabad információ” gondolata filozófiai állásfoglaláson alapszik. A *Szenátus Alkotmányos és Jogi Állandó Bizottsága (Senate Standing Committee on Constitutional and Legal Affairs)* a *Szabad Információs Törvényjavaslattal* (1978) és a *Levéltári Törvényjavaslattal* (1978) foglalkozó jelentésében kimondja, hogy

„minden ember érvényesítheti azt a törvényben biztosított jogát, hogy hozzájusson valamely állami szerv dokumentumaihoz – a kivételes dokumentumokat nem számítva; továbbá a miniszteri hivatalos dokumentumokhoz – a kivételes dokumentumokat nem számítva.”

Itt arról van szó, hogy az információ, amelyet dokumentum formában a kormány birtokol, nemcsak a közösségre, hanem az egyes személyekre is tartozik. Minden egyes személynek jogában áll, hogy a dokumentumokhoz hozzájusson a szolgáltatási költség vagy másolási díj megfizetése ellenében, kivéve, ha a dokumentum bizonyos kategóriába esik. Amennyiben a bizottság javaslatait elfogadják, úgy e kategóriákat egyrészt világosan meg lehet határozni, másrészt fellebbezni lehet az ellen, hogy az adott dokumentumot kivételes kategóriába sorolták.

A szabad információs törvény az első, amely korlátozás nélkül elismeri az egyén jogát az információ-

hoz. Bizonyos értelemben a szabad információs törvény – bevallottan is – csak korlátozott körben, csak a kormány birtokában lévő dokumentumokkal szemben érvényesíthető. E törvény alapján előfordulhat, hogy az állampolgár könnyebben jut hozzá a kormány nem publikált dokumentumaihoz, mint a már kiadottakhoz, amelyek többé nem jelennek meg nyomtatásban.

A szabad információ tekintetében Svédország nevéhez fűződik az első hasonló típusú törvény, amelyet a 18. században hoztak. A jelenleginek a törvénybeiktatása 1949-ben történt. Hasonló jogszabályok vannak érvényben Finnországban, Norvégiában, Dániában, Ausztriában, Franciaországban és Hollandiában. 1979. február 1-én Az Európai Parlament Közgyűlése egyhangúlag támogatta a jogi ügyekkel foglalkozó bizottságának azt a javaslatát, hogy a szabad információt valamennyi tagállamban törvénybe kell iktatni.

Ausztráliában az USA példája érvényesült, ahol a Kongresszus 1966-ban elfogadta a szabad információs törvényt, amelyet aztán 1974-ben jelentősen kiegészítettek. A vonatkozó ausztrál törvényjavaslat jórészt ennek a tartalmát tükrözi. A törvényjavaslattal kapcsolatos viták során az egyetlen ellentétes álláspontot Queensland miniszterelnöke képviselte, azon az alapon, hogy

„a szabad információ eszméje az USA és Svédország kormányzati rendszeréből ered, ahol a demokrácia alapjai alapvetően mások. Az ausztrál kormányzati rendszer történeti fejlődésében és a közjogban nincs alapja e javaslat támogatásának. A szabad információ törvénybeiktatását úgy lehet értelmezni, mint a miniszteri felelősség eltörlését, s a demokratikus kormányrendszer alapjainak támadását.”

A bizottság jelentésének egyik fejezete 4 szakaszt szentel az ellenérvek felsorakoztatására. Megállapítja többek között, hogy

„a vonatkozó törvény a kormány kollektív felelősségét semmi esetre sem érinti, s ami az egyéni felelősséget illeti, a törvény ellenzői olyasmiről aggódnak, ami a gyakorlatban már hosszú ideje nem létezik. A bizottság nézete szerint a javaslat épp azt követeli meg a miniszterektől, hogy nagyobb személyes felelősséget vállaljanak a hatáskörükbe tartozó adminisztráció alacsonyabb szinten hozott döntéseiért és tevékenységéért. Ebben az értelemben a szabad információ a miniszteri egyéni felelősség megerősítését eredményezheti.”

A törvényjavaslat intézkedik egy címjegyzék összeállításáról, amely a nemzetközösség kormányait tartalmazza, s magában foglalja az egyes kormányok birtokában lévő dokumentumok kategóriákba sorolását. A bizottság leszögezi, hogy

„a könyvtárosoktól és szakmai szervezeteiktől kapott értesülések szerint egy nyílt kormánypolitikában a könyvtáraknak fontos szerepük van, mivel állományuk nagy számban tartalmaz kormányjelentéseket és

más kiadványokat. Jelenlegi szerepük kibővítésével egyrészt mint regionális központok áttanulmányozhatják azokat a dokumentumokat, amelyeket a törvénytervezet alapján hozzáférhetővé kell tenni, másrészt tanácsadó központként szolgálhatnak a hozzáférhető kormányzati dokumentumok vonatkozásában.”

Nyilvánvaló, hogy a bizottság itt nem az állami szervek könyvtáiról beszél. Említi ugyan másutt e könyvtárakat is, de nem osztja azt a nézetet, miszerint ezek lehetnének a „fókuszai” a különböző könyvtárakból érkező információs igényeknek. A bizottság kézikönyv kiadását javasolja, amely az információs törvény gyakorlati alkalmazását és a benne foglalt jogok természetét ismertetné.

A törvényjavaslat kiköti, hogy amennyiben az igény felmerült, a szükséges díj kifizetése ellenében az egyének rendelkezésére kell bocsátani a kívánt dokumentumot. Javasolja, hogy amennyiben a dokumentum rendelkezésre bocsátását végül is megtagadják, nemcsak az okokat kell megjelölni – ahogy ezt a törvényjavaslat is magában foglalja –, hanem tájékoztatni kell az ügyfelet az eljárásról, hogy a döntésről áttekintést kaphasson.

Számos ellentétes nézet uralkodik azzal kapcsolatban, hogy a szolgáltatásért könyvtárközi kölcsönzési díjat, vagy a számítógépes információkeresés díját kell-e felszámítani. A törvényjavaslat lehetőséget ad díjak megállapítására, ezt a dokumentumhoz való hozzáférést biztosító szabályzatokban vagy azok alapján kell rögzíteni. A bizottság ezzel a kérdéssel kapcsolatban az alábbiakat állapítja meg:

„Míg elméletben helyeselnénk, hogy a demokratikus jogok – beleértve esetleg az ismeretszerzéshez való jogot – biztosításának költségeit a közösségnek kell viselnie, tudatában vagyunk annak, hogy a törvényjavaslat által biztosított jogot az egyén használja fel, hogy saját céljaira, egyéni érdeke vagy nyeresége céljából szerezzen információt.”

A könyvtárosok számára ez az érv nem meggyőző, mivel az egyéni érdek vagy haszon és nyereség szintén fontos oka annak, hogy az emberek igénybe veszik a könyvtárakat.

A törvényjavaslattal kapcsolatos viták nagy része bizonyos dokumentumtípusok, illetve állami szervek kivételes minősítésével foglalkozott. A törvényjavaslat alapján bizonyos szervek kivonhatók az információs törvény alól, más esetekben a miniszter vagy megbízottja adhat ki igazolást arról, hogy az adott dokumentum kivételesnek minősül, ez ellen némely esetben (de nem mindig) a *Közigazgatási Fellebbviteli Törvényszékhez (Administrative Appeals Tribunal)* lehet fellebbezni.

A jelen cikknek nem áll módjában részletesen ismertetni a kivételes dokumentumok egyes kategóriát és a bizottság ezzel kapcsolatos észrevételeit. Az összefog-

aló ismertetés előtt azonban meg kell említeni, hogy a bizottság általában a kivételek csökkentését és egyes kategóriák teljes eltörlését javasolja. Némely esetben pedig azt kell mérlegelni, hogy az adott dokumentum rendelkezésre bocsátása vagy visszatartása megegyezik-e a közérdekkel vagy ellentétben áll vele. A bizottság ezzel kapcsolatban olyan szabályozást részesít előnyben, amely szerint az adott szervnek nem csak azt kell bizonyítania, hogy a dokumentum kivételes kategóriába esik, de azt is, hogy kiadása a közérdekkel ellentétben áll.

A Közigazgatási Fellebbviteli Törvényszékhez történő fellebbezés költségeire tekintettel a bizottság javasolja, hogy a visszautasított kérelemmel az ügyfél először a magánszemélyek panaszait vizsgáló állami tisztviselőhöz forduljon. Bár ez a személy valójában döntőbíró, a bizottság javasolja, hogy eredménytelenség esetén jogtanácsosként képviselje az ügyfelet a Közigazgatási Fellebbviteli Törvényszéken.

A kivételes megjelölés tekintetében a törvényjavaslat intézkedik, hogy speciális állami szerveket vagy ezek speciális funkcióit vagy dokumentumait szabályzat alapján kell kivételesnek nyilvánítani. A kivételek jegyzékét a törvényjavaslatához kell csatolni. A jegyzék kiegészítése csak a Parlament mindkét házában jóváhagyásával történhet.

Jelentős kritikát váltott ki a törvényjavaslatnak az a levéltári törvényjavaslatához kapcsolódó paragrafusa, amelynek alapján az információs törvényjavaslat bejelentése előtt létrehozott dokumentumok kivételesnek minősülnek, kivéve, ha egy olyan dokumentum megértéséhez szükségesek, amelyhez a kérelmező törvényesen jutott hozzá.

A törvényjavaslat ebben a formában azt jelenti, hogy valamennyi létező dokumentum visszatartható mindaddig, amíg a levéltári törvényjavaslat alapján 30 év után szabadon hozzáférhetővé válik. A bizottság javasolja, hogy a törvényjavaslat oly módon egészüljön ki, hogy a bejelentést megelőző 5 évben keletkezett dokumentumok hozzáférhetőek legyenek. A levéltári törvényjavaslat vonatkozó részét illetően jónak látja a 30 éves periódus fenntartását, de rámutat arra, hogy a dokumentumok hozzáférhetősége szempontjából ennek nem lesz jelentősége, mivel az információs törvény alapján a dokumentumok hozzáférhetőek lesznek a 30 éves időszakban is, amennyiben nem minősülnek kivételesnek.

A kivételes kritérium tekintetében a bizottság két követelménynek igyekezett eleget tenni:

lehesse mérlegelni a visszatartható dokumentum kiadását,

a kivételes megjelölésnek pontos, ellenőrizhető feltételei legyenek.

A kivételes minősítés egyik alapja lenne, hogy a dokumentum kiadása a Brit Nemzetközösség biztonsá-

gát, védelmét, vagy nemzetközi kapcsolatait károsítaná, illetve más ország kormánya által bizalmasan közölt információkat hozna nyilvánosságra. Ebbe a kategóriába számos dokumentum sorolható a *Védelmi Biztonsági Kézikönyvben (Protective Security Handbook)* lefektetett irányelvek alapján. Mivel a törvényjavaslat és az említett kézikönyv nyelvhasználata eltérő, a bizottság javasolja az azonos szóhasználat kialakítását, illetve a kézikönyv némi módosítását.

A törvényjavaslat értelmében teendő kivételeket a Közigazgatási Fellebbviteli Törvényszék nem vizsgálhatja felül. Fellebbezést az ebbe a kategóriába tartozó dokumentumok vonatkozásában csak azon az alapon lehet benyújtani, hogy a dokumentum minősítése helytelen.

Ugyancsak kivételesnek minősülnek azok a dokumentumok is, amelyek közreadása a nemzetközösség államai és bármely más állam kapcsolata szempontjából káros lenne. Ezt a kategóriát a bizottság a „közérdekkel ellentétes” kritériummal szűkítené le. Fellebbezési joggal az ügyészégnél lehet élni, amely előtt – amennyiben óhajt – a szóban forgó állam felszólalhat a dokumentum kiadása ellen, ha szerepel a „bizalmas” megjelölés a dokumentumon.

A törvényjavaslat a kabinet dokumentumait kizárja a rendelkezésre bocsátás kötelezettsége alól. Ezt a bizottság úgy kívánja módosítani, hogy csak a politikai természetű választ, tanácsot vagy javaslatot tartalmazó dokumentumok minősüljenek kivételesnek.

A törvényjavaslat alapján azok a dokumentumok is kivételesnek minősülnek, amelyek bünyügyi vizsgálati és jogi végrehajtási ügyekkel kapcsolatosak. A bizottság olyan változtatást javasol, hogy csak a „törvényes” jogi végrehajtási módszerek vagy eljárások dokumentumai tartozzanak ide.

A jogi végrehajtási dokumentumok nem tévesztendőek össze az ügyviteli igazgatási kérdéseket szabályozó dokumentumokkal. Másrészt azok az eljárások, módszerek, amelyekkel az intézmény biztosítja, hogy a kapott információkkal ne lehessen visszaélni, szintén a jogi végrehajtási dokumentumok közé tartoznak. Fellebbezést a törvényszékhez lehet benyújtani.

Az információs törvényjavaslat nem az egyetlen, amely a kormányzati dokumentumok közreadásával foglalkozik. Ismeretes, hogy a büntető törvény és számos más parlamenti törvény is korlátozza vagy szabályozza a vonatkozó dokumentumok közreadását. Ezekről a törvényjavaslat úgy intézkedik, hogy kimondja: kivételesnek minősülnek az egyéb törvények hatálya alá eső dokumentumok. A bizottság javasolja, hogy ezeket a kivételeket a törvényjavaslatához csatlakozó függelékben fel kell sorolni, amelynek kiegészítése csak a Parlament mindkét házában jóváhagyásával történhet. A jelentés részletesen tárgyalja a büntető törvénynek azokat a rendelkezéseit, amelyek meggátolják azt, hogy közalkal-

mazottak információkat közreadjanak. Igen logikusan azt javasolja, hogy a büntető törvény erre vonatkozó részei legyenek összhangban az információs törvénnyel.

A kormány dokumentumainak nyilvánossá tétele és az információhoz való általános jog ellenére is vannak olyan információk (a közérdekkel való ellentétesség kritériumán kívül is), amelyeknek védelmet kell adni. Az információhoz való jog egy bizonyos ponton ellentétes a személyiséghez való joggal, egyének és intézmények vonatkozásában is. Ahogy az információs törvény a kormány tevékenysége iránti növekvő érdeklődésből fakad, hangsúlyt kap az egyén személyes jogainak védelme is. Az egyének tudnia kell, hogy létezik-e vele kapcsolatos információ, és lehetőséget kell kapnia arra, hogy vitába szállhasson annak helyességét illetően.

Az információs törvény szükségszerűen tekintetbe veszi a személyiség jogát, minthogy a kormánynak számos, egyénekre vonatkozó nyilvántartása van. Külön paragrafus minősíti kivételesnek azokat a dokumentumokat, amelyek kiadása személyes ügyek túlzott felfedésével járna. Ez nem gátolja meg a dokumentum kiadását az érintett személy részére (egyes orvosi, pszichiátriai anyagokat kivéve), hacsak az más alapon, pl. nemzetbiztonsági okokból nem esik korlátozás alá. A bizottság javaslata értelmében gondoskodni kell olyan eljárásról, amelynek segítségével az egyén kérheti a személyére vonatkozó pontatlan vagy félrevezető információk helyesbítését. Érdemes talán emlékezetbe idézni, hogy a törvényjavaslat nem biztosítja az egyén számára, hogy minden rá vonatkozó anyaghoz hozzájusson (ld. jogi hatálybalépési ügyek).

A személyiséghez való jog nemcsak magánszemélyekre vonatkozik. Kivételesnek minősülnek azok a dokumentumok, amelyek valamely személy üzleti vagy szakmai ügyeire vonatkoznak, kereskedelmi vagy pénzügyi vállalkozásait érintik, és az információk olyan kereskedelmi titkokra vagy más egyébre vetnek fényt, ami az adott személyre vagy vállalkozásra nézve káros.

Akkor sem adhatók ki bizonyos dokumentumok, ha feltehetően kedvezőtlenül befolyásolják a Nemzetközösségnek vagy egy-egy állami szervnek azt a lehetőségét, hogy a jövőben hasonló információhoz jusson. A bizottság véleménye szerint ez a megfogalmazás túlságosan is tág, olyannyira, hogy ennek alapján gyakorlatilag bármely információ bizalmasnak minősíthető és visszatartható. Alternatívaként olyan eljárást javasol, amely az USA-ban *Reverse FOI* néven ismert. Ennek alapján az ide tartozó dokumentumok esetén az illetékes személy/szerv véleményét kell kikérni, s ha mégis ellenkező értelemben döntenek, akkor a kiadás ellen az érintett fél fellebbezhet.

A kivételes kategóriába kerülnek azok a dokumentumok is, amelyek kiadása a nemzetgazdaságra nézve meglehetősen valószínűséggel káros lenne. A bizottság javasolja ennek a törlését, azzal az indokkal, hogy az

ilyen dokumentumok a törvényjavaslat más részeiben már kivételes kategóriába esnek.

A bizottság jelentésének további részében részletesen tárgyalja a fentiekben már összefoglalóan körvonalazott fellebbezési eljárást. Végezetül pedig áttekinti a levéltári törvénynek az információs törvénnyel azonos részeit, illetve a nemzetközösség levéltári anyagainak hozzáférhetőségét szabályozó részeket.

A levéltári törvényjavaslat az alábbi kategóriákat zárja ki a közreadás alól: a főkormányzó okmányai, a szenátus, a képviselőház és a parlamenti szervek birtokában lévő okmányok, törvényszéki és cégbírósi okmányok, a kabinet okmányai, a minisztertanács okmányai, a titkosnak minősített okmányok.

A bizottság részletesen foglalkozik ezekkel a kategóriákkal és javasolja, hogy a kategóriák, mint olyanok egészükben ne legyenek kizárva. Az egyes okmányok csak abban az esetben legyenek kivételesek, ha a törvényjavaslat által meghatározott 9 kategória valamelyikébe tartoznak. Az egyes kategóriákat és a bizottság ezzel kapcsolatos észrevételeit az alábbiak összegezik:

- *Védelmi, biztonsági kérdéseket és nemzetközi kapcsolatokat érintő dokumentumok.* A bizottság már javasolta az ide tartozó dokumentumok részbeni törlését úgy, hogy 30 év elteltével csak korlátozott számú dokumentum maradjon a kategóriában. Ezekről esetenként a levéltár döntene.
- *Más országból vagy államból származó bizalmas természetű anyagok.* A bizottság javasolja a törlést, mivel az előző kategória ide is vonatkozatható.
- *A Nemzetközösség és más országok kapcsolatait érintő dokumentumok.* A bizottság szerint a 30 éves dokumentumok kivételes minősítése szükségtelen.
- *A Nemzetközösség pénzügyi és vagyoni érdekeit érintő dokumentumok.* A bizottság javasolja a közérdek figyelembevételét mint kritériumot.
- *Bírósi eljárások, folyamatban lévő jogi ügyek dokumentumai.* A bizottság nem talál indokot arra, hogy 30 éves dokumentumok esetében ez szükséges lehet.
- *Bizalommal való visszaélés lehetősége.* A bizottság szükségtelennek ítéli ezt a kategóriát.
- *Jogi végrehajtási dokumentumok.* Fenntartandó, de az információs törvény szóhasználatát alkalmazva.
- *Személyes természetű ügyekre vonatkozó dokumentumok.* Fenntartható, de a törvényjavaslat más része intézkedik, hogy biográfiai és egyéb kutatási célokra hozzáférhetőek legyenek.
- *Vállalkozások anyagi érdekeit érintő pénzügyi vagy kereskedelmi információk.* Fenntartható az információs törvényjavaslattal összhangban.

A szabad információs és levéltári törvényjavaslat – amennyiben bizottság javaslatai szerint módosítják – hatalmas lépés lesz a nemzetközösségi kormányok dokumentumainak hozzáférhetősége felé. Amennyiben a

Brit Nemzetközösségben törvényerőre emelkedik a javaslat, úgy ez a többi állam számára is példa lehet.

*

Röviden összefoglalva, olyan előrelépés történt az információhoz való általános jog kérdésében, amelyre korábban Ausztráliában nem volt precedens. A jövő fogja megmutatni, hogy vajon ez a „híd” kiszélesíthető-e olyan mértékben, hogy a közösség biztosítani fogja minden polgára számára az információhoz való jogot. Az országos információs politika és a hatékony könyvtári hálózat kialakítása fontos lépések lesznek ugyanebben az irányban.

Az elkövetkező években további fejlemények várhatók az információs jog tekintetében. Maradnak fenn azonban problémák is. Nehéz elképzelni, hogy az átlagpolgár hogyan fog informálódni a folyó eseményekről, különösen tengerentúli országok eseményeiről,

minthogy a nemzetközi hírcsatornák egy maroknyi sajtóügynökség kezében vannak, más alternatíva pedig nem is kínálkozik egyelőre. Ennél is nagyobb probléma azonban, hogy az információ nem mindig az egyén által megérthető formában áll a rendelkezésre. Felvetődik még az is, hogy az érdeklődőnek nagy tömegű információt kell átnéznie ahhoz, hogy a kívántat megtalálja. Megoldásként javasolható az információ „előrecsomagolása”, amelyet az információelemző központok végeznének, ez viszont a cenzúrázás lehetőségét veti fel.

Lehet, hogy az átlagpolgárt az információhoz való jog biztosítása ellenére végül is az információ mennyisége fogja elriasztani jogának gyakorlásától?

/FIELDING, D.: Freedom of information: fact, fact or fantasy = Australian Academic and Research Libraries, 11. köt. 2. sz. 1980. p. 73–86./

(Fazekas Zsuzsa)

KÖNYVTÁRI MUNKA

Jó dolog-e a kooperáció?

A kooperációra, mint tisztelet övezte fogalomra sokan esküsznek, de többnyire inkább csak szóban, tényleges megvalósítására már ritkábban kerül sor. Annál jobban nő a téma irodalma, aminek nyilvánvalóan az automatizálás az oka, amely lehetővé teszi a könyvtárosok számára, hogy megkérdőjelezhető céljaikat körmönfont (azaz bonyolult és drága) módszerekkel közelítsék meg, és néha el is éri. Ez a helyzet jó alkalom arra is, hogy tevékenységüket, de még inkább jövő terveiket tüzetesen körülírják.

A célravezető út azonban korántsem az, hogy az automatizálás és a kooperáció hasznosságába vetett hittel valamibe belefogjunk, majd utána kezdjük vizsgálni az eredményes alkalmazás lehetőségeit, hanem éppen megfordítva kellene eljárni: először az elérendő célt kitűzni, majd a cél eléréséhez vezető alternatív módokat meghatározni, nem utolsósorban összehasonlítva azok költségeit és teljesítőképességét.

A könyvtár fő feladata még ma is a többnyire nyomtatott alakban megjelenő információk beszerzése, feltárása, hasznosítása és tárolása. A következőkben ezeket a tevékenységeket vizsgáljuk meg abból a szempontból, hogy milyen mértékben segítheti elő őket a kooperáció.

Beszerezés

Főleg a könyvtárakat fenntartó szervek hiszik, hogy sok pénzt takaríthatnak meg a könyvtárak együttműködésével. A könyvtárosok pedig úgy vélik, hogy az együttműködés jobb ellátást biztosít kisebb kiadások mellett. Mi is hát az igazság?

Alapvető követelmény, hogy a könyvtárak azt az irodalmat szerezzék be, amelyre saját olvasóköriüknek a legnagyobb szüksége van. Az igények felmérése során és a válogatásban a kooperáció vajmi keveset segíthet.

A gyakran használt irodalomnak mindenképpen *helyben* kell rendelkezésre állnia. Ami csak ritkán kell, az – a sürgős esetektől eltekintve – 5 km távolságban semmivel sem hasznosabb az olvasó számára, mint 200 km-nyire. 10 km-nél messzebb pedig már nincs jelentősége annak, hogy az adott mű hol található, tehát még az sem feltétlen követelmény, hogy magában az országban álljon rendelkezésre, ha az külföldről éppen úgy megszerezhető.

A kooperáció mellett szóló érv tehát semmiképpen sem pénzügyi jellegű, hanem az, hogy egyetlen könyvtár sem lehet teljesen önellátó.